

Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-044
назди Академияи идоракунии давлатии
назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
(734003, ш. Душанбе, кӯчаи Саид Носир,
33)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Раззоқзода Тамкин Мурод дар мавзуи “Масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.14 – Ҳуқуқи маъмурӣ; ҳуқуқи мувофиқаи маъмурӣ пешниҳод шудааст.

Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯи он диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Диссертатсияи Раззоқзода Тамкин Мурод дар мавзуи “Масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ пешниҳод гардидааст, бо шиносномаи ихтисоси 12.00.14 – Ҳуқуқи маъмурӣ; ҳуқуқи мувофиқаи маъмурӣ, ки аз рӯи он ба Шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8 апрели соли 2022, №128/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мутобиқ мебошад. Мавриди зикр аст, ки диссертатсияи тақризшаванда дар доираи барномаи дурнамои корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи ҳуқуқи маъмурӣ ва молиявии факултети ҳуқуқшиносии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон – “Танзими ҳуқуқӣ ва рушди низоми идоракунии давлатӣ ва хизмати давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” омода гардидааст.

Мубрам будани мавзуи диссертатсия. Дар раванди ислоҳоти идораи давлатӣ диссертатсияи мазкур аҳаммияти муҳими илмӣ ва амалиро доро мебошад. Фаъолияти самарабахши мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия баҳри ташкили иҷроии қонунҳо ва баланд бардоштани сатҳи сифати идораи давлатӣ нақши муайянкунанда мебошад. Амалияи ҳуқуқтатбиқсозӣ, ташкили матлуби хизматрасониҳои давлатӣ, сифати зиндагии мардум ва қонеъ гардонидани эҳтиёҷоти шаҳрвандон бо

фаъолияти онҳо бевосита рабт дорад. Нишондиҳандаи мусбии фаъолияти давлат дар симои мақомоти он, самаранокии иҷроӣ қонунҳо ба шумор меравад. Ҷомеа ба самаранокӣ ва натиҷабархшии фаъолияти мақомоту идораҳо манфиатдор буда, ин маҳак ифодаи таъиноти иҷтимоии давлат ва мақомоти он мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон принсипи таҷзияи ҳокимияти давлатиро дар моддаи 9 Конститутсияи худ мустаҳкам намуда, дар заминаи чунин арзиши сиёсӣ, ҳокимияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути ҳокимияти қонунгузор, иҷроия ва судӣ амалӣ мешавад. Ин шохаҳои ҳокимияти давлатӣ вазифаҳои худро тибқи санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда амалӣ менамоянд. Дар натиҷа, ба зиммаи ҳокимияти иҷроия – иҷро ва ташкили иҷроӣ санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ вогузор карда шудааст.

Ҳокимияти иҷроия шохаи мустақили ҳокимияти давлатӣ буда, ба он қисми зиёда вазифаҳои идоракунӣ хос мебошад. Фаъолияти самаранокии ин шохаи ҳокимияти давлатӣ дар ташкили иҷроӣ санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ нақши муҳим мебозад. Мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия ҳамчун зернизомии мақомоти ҳокимияти иҷроия амал намуда, иҷроӣ санадҳои меъёрии ҳуқуқиро дар воҳидҳои маъмурӣ-ҳудудии дахлдор, яъне дар ҳудуди вилоят, шаҳр, ноҳия амалӣ менамоянд. Сатҳи маҳаллии ҳокимияти иҷроия аз замони шуравӣ дар шакли ташкилӣ-ҳуқуқии гуногун амал намуда, баъди ба даст овардани Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ташаккул ёфтаанд. Ташаккул, инкишоф ва масоили ташкилӣ-ҳуқуқии фаъолияти мақомоти сатҳи маҳаллии ҳокимияти иҷроияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ шакли навро соҳиб гашта, бо назардошти ташаккул ва рушди ҷомеа такмили минбаъдаро тақозо менамояд. Нақши ин зинаи ҳокимияти иҷроия дар низомии идоракунии давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти хусусиятҳои тамос бо аҳолии маҳал муҳим буда, ба самаранокии идораи давлатӣ таъсири бевосита мерасонад.

Фаъолияти самарабархши мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия барои ташкили иҷроӣ қонунҳо ва баланд бардоштани сатҳу сифати идораи давлатӣ нақши муайянкунанда дорад. Фаъолияти муътадил, натиҷабархш ва самараноки мақомоти идораи давлатӣ дар сатҳи маҳал ҳамчун нишондиҳандаи мусбат баҳо дода шуда, ба рушди маҳал равона шудааст. Аз ин хотир, фаъолияти самараноки мақомоти идораи давлатӣ дар сатҳи маҳал, танзим ва мустаҳкам намудани асосҳои ташкилӣ-

ҳуқуқии фаъолияти мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия ва ҳомилони он дар ҚТ дар иҷрои Конституцияи ҚТ, қонунҳои амалкунанда, санадҳои парламенти ҚТ, палатаҳои он, Президент, Ҳукумат, инчунин, санадҳои мақомоти марказии ҳокимияти иҷроия ва Маҷлиси вакилони халқи воҳиди дахлдор аҳаммияти муҳим дорад.

Таҳқиқи масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия барои рушд ва такмили қонунгузори танзимкунандаи фаъолияти мақомоти мазкур, вазъи ҳуқуқии ҳомилони ин шоҳаи ҳокимияти давлатӣ, нақш, таъинот, унсурҳои мақомоти номбаршуда, тавсифи сохторҳои иҷроияи маҳаллӣ ва вазъи ҳуқуқии онҳо, салоҳияти раисони вилоят, шаҳр, ноҳия, иҷрокунандаи вазифаи раис, масоил оид ба интиқоли ваколат байни унсурҳои идораи маҳал ва дар маҷмуъ, барои такмили қонунгузорӣ ва аз байн бурдани норасоиҳо дар санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳа, шароит фароҳам меоварад.

Диссертатсияи Раззоқзода Т.М., ки ба таҳқиқи масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон равона гардидааст, аз феҳристи ихтисорот, муқаддима, ду боб, ҳафт зербоб, хулоса, тавсияҳои амалӣ, рӯйхати адабиёт иборат мебошад, ки ба мақсад, вазифа ва пайдарҳамии мантиқии таҳқиқот мутобиқати пурра менамояд.

Дар муқаддима мубрами мавзуи таҳқиқот асоснок карда шуда, дараҷаи таҳқиқи мавзуи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо барнома ва мавзуи илмӣ, мақсад, вазифа, объекти таҳқиқот, мавзуи таҳқиқот, асосҳои методологии таҳқиқот, асосҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқот муайян карда шуда, тасвиби натиҷаҳои таҳқиқот, саҳми шахсии довталаб ва сохтори диссертатсия баён гардидааст.

Боби якуми диссертатсия **«Асосҳои назариявӣ ва ҳуқуқии ташкили сатҳи маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»** номгузорӣ шуда, се зербобро дарбар мегирад. Зербоби аввали боби мазкур **«Ҷойи ҳокимияти иҷроия дар низоми таҷзияи ҳокимият»** ном дошта, муаллиф дар он ба ҷанбаҳои гуногуни ин шоҳаи ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумлаи ҷанбаҳои назариявии пайдоиши ҳокимияти иҷроия, заминаҳои ҳуқуқӣ, мавқеъ ва нақши он, хосияти он, хусусиятҳои он диққат додааст. Диссертант иброз менамояд, ки асоси ҳуқуқии ҳокимияти иҷроия ҳамчун шоҳаи ҳокимияти давлатӣ ва фаъолияти амалии он дар Конституцияи кишвар мустаҳкам шудааст. Он натиҷаи қабул ва арҷгузорӣ ба принсипи таҷзияи

ҳокимияти давлатӣ мебошад. Дар ин ҷараён муаллиф илова менамояд, ки субъектҳои асосии ҳокимияти иҷроия сохторҳои нисбатан устувор ва доимии иҷроиявӣ ҳисоб меёбанд. Ин хусусият ба мақомоти идораи давлатии ваколати умум (дар фаҳмиши анъанавӣ) хос аст, зеро ҳамаи дигар сохторҳои ташкилии дастгоҳи иҷроия тағйирёбанда буда, нақши “дастгоҳи корӣ”-и субъектҳои ҳокимияти иҷроияро мебозанд (саҳ. 29). Дар диссертатсия муаллиф як қатор хосиятҳои муҳимми ҳокимияти иҷроияро тавсиф намуда, илова менамояд, ки маҳз, ҳокимияти иҷроия ба объектҳои идора наздик буда, нисбат ба ҳамаи равандҳои ҷамеавӣ сари вақт муносибат барқарор менамояд. Ҳокимияти иҷроия худ ҳамчун зухуроти ҳокимияти давлатӣ дар фаъолияти воҳидҳои махсуси дастгоҳи давлатӣ хусусияти воқеӣ пайдо мекунад, ки онҳоро мақомоти иҷроиявӣ номидан мумкин аст (саҳ. 36). Ҳамчунин, муаллиф ба консепсияи ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон назар афканда, ин консепсияи дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мустаҳкам шударо сифатан нав баҳо додааст. Муаллиф илова менамояд, ки моҳияти навоарихо, пеш аз ҳама, аз он бармеояд, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон шакли идораи президентӣ ҷорӣ шуда, таҷзияи классикии ҳокимияти давлатӣ гузаронида шудааст.

Зербоби дуюми боби якуми диссертатсия ба «**Моҳият ва таъиноти сатҳи маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар низоми идораи давлатӣ**» бахшида шудааст. Диссертант қайд менамояд, ки зинаи маҳаллии ҳокимияти иҷроия ҳамчун зернизомии ҳокимияти иҷроия дар амалигардонии идораи давлатӣ дар маҳал ва ҳаёти ҷомеа нақши муҳимро ба иҷро мерасонад. Самаранокии идораи давлатӣ дар маҳал ва татбиқи босифати он ба ҳадафмандона ва муассир амалӣ намудани меъёрҳои қонунгузори амалкунанда мусоидат намуда, ба татбиқи ҳуқуқи озодиҳо ва манфиатҳои қонунии инсон ва шаҳрванд шароит муҳайё менамояд. Аз ҷониби муаллиф ташкил ва фаъолияти мақомоти мазкур дар давлатҳои алоҳида омӯхта шудааст. Ба ақидаи муаллиф дар таҷрибаи тамаддуни ҷаҳонӣ рисолати сатҳи маҳаллии ҳокимияти умум аз бисёр ҷиҳат аз шакли сохти давлатӣ вобастагӣ дорад. Дар ин раванд, таҷрибаи ҷаҳонии идораи маҳаллӣ ба таҳқиқот фаро гирифта шуда, ишора менамояд, ки тарзи ташкили идораи маҳаллӣ дар мамлакатҳои хориҷӣ дар аксар маврид нигоҳ доштани риштаи амудии муайянро аз марказ ба маҳал дар назар дорад. Тарҳи муосири идораи маҳаллӣ, ки айни замон, дар раванди ислоҳоти маъмурӣ ташаккул меёбад, ҳар чи

бештар унсурҳои менечментро қабул карда, сифатҳои нав касб мекунад. Дар он қувват гирифтани контроли молиявии фаъолияти мақомоти маҳаллӣ ва маблағгузорию онҳо вобаста ба натиҷаҳои бадастомада мушоҳида мешавад (саҳ. 46). Муаллиф ишора менамояд, ки худ зухуроти идораи маҳаллӣ ҳамчун шакли ташкил ва фаъолияти мақомоти иҷроия-амрдиханда барои ҳалли масъалаҳои дорои аҳаммияти маҳаллидошта бо назардошти манфиатҳои умумидавлатӣ ва манфиатҳои аҳолии ҳудуд шинохта мешавад. Нақши идораи маҳаллӣ дар рушду инкишофи вазъи иқтисодӣ-иҷтимоии маҳал аз салоҳиятнокии ва соҳиби касбияти баланд будани ҳомилони ин сатҳи ҳокимияти давлатӣ таҷассум меёбад. Аз ин хотир, дорои дараҷаи касбияти баланд ва салоҳиятнокии ҳомилони мақомоти иҷроия-амрдиханда дар сатҳи маҳал дар инкишоф ва рушди маҳал таъсири ҳалкунанда дорад. Ташкили сохтори мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, саҳеҳ ва муайян кардани салоҳияти мақомоти мазкур, такмили сохтор, рушди заминаҳои ҳуқуқии фаъолияти мақомоти мазкур чиҳати баланд бардоштани самаранокии фаъолият ва танзими ҳуқуқии он мувофиқи талаботи замон ба ҳисоб рафта, ҳамчун ифодаи ҳадафҳо ва таъиноти иҷтимоии он баромад менамояд, ки дар навбати худ ба фароҳам овардани шароити мусоид барои татбиқи ҳуқуқ, озодӣ, манфиатҳои қонунии шаҳрвандон равона шудааст. Дар баробари ин, ҳамчун нишондихандаи таъиноти иҷтимоии давлат ва мақомоти он баҳо дода мешавад (саҳ. 47).

Зербоби сеюми боби якуми диссертатсия «**Асосҳои ҳуқуқии ташкили сатҳи маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**» ном дошта, муаллиф ишора менамояд, ки қабл аз тавсифи асосҳои ҳуқуқии ташкили тарҳи ҳокимияти иҷроия дар маҳал таваққуфи мухтасарро дар таҳаввули қонунгузорию Тоҷикистон нисбат ба сатҳи дахлдор муфид меҳисобем. Зеро, ки нигоҳ ба таърих ва дар ин замина, тавачҷуҳ ба таҷрибаи рушду такомули шаклҳои ташкилии идора ба дарки комили моҳияти тағйироте, ки дар низоми мақомоти иҷроия сурат доранд, имкон медиҳад. Илми ҳуқуқи маъмурӣ вазифадор аст, ки қонуниятҳои объективии инкишофи мақомоти идораро ошкор карда, онҳоро ба давраҳои муайяни инкишофи мамлакат мункасир гардонад. Байни шаклҳои ташкилӣ, таҷрибаи таърихӣ ва муайянсозии роҳҳои ҳалли масъалаҳои пайдошавандаи стратегӣ ва ҷории сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, миллӣ, динӣ ва фарҳангии инкишофи мамлакат, хусусан, дар марҳилаҳои гардишноки навсозӣ, ҳамбастагии зич ва ворисӣ вучуд

дорад. Дар ин раванд, муаллиф дуруст иброз менамояд, ки нигоҳ ба таърих ба пешгирии такрорёбии камбудихо ва истифодаи таҷрибаи мусбати гузашта имкон медиҳад (саҳ. 52-53).

Бо назардошти омӯзиш ва таҳлили қонунгузории Тоҷикистон муаллиф дар ин зербанд давраҳои ҳуқуқии ташаккул ва рушди сатҳи маҳаллии идораи давлатиро мавриди таҳқиқот қарор додааст. Давраҳои ҳуқуқии ташаккул ва рушд аз замони таъсиси Тоҷикистон ба ҳайси ҷумҳурии шуравии сотсиалистӣ (аз соли 1924) оғоз гардида, то давраи қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро дарбар мегирад. Асосҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти идора дар маҳал бо назардошти давраҳои таҳаввулот, такмили низоми идораи давлатӣ ва навоариҳои ташкилӣ ба таҳқиқот фаро гирифта, дар рисола асоснок карда шуда, пешниҳод шудааст.

Муаллиф бо таҳқиқоти гузаронида муайян намудааст, ки дар қонунгузории ҶТ мафҳуми «худидоракунӣ» мустаҳкам шуда, тавсифи «идораи маҳаллӣ» то ҳанӯз дода нашудааст, ки аз норасоӣ дар танзими ҳуқуқии идоракунии маҳаллӣ шаҳодат медиҳад. Бинобар ин, мафҳуми муаллифии «идораи маҳаллӣ» ва «идораи давлатии маҳалли»-ро таҳия ва барои ворид намудан ба Қонуни конститутсионии ҶТ «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» пешниҳод намудааст. Муаллиф, дуруст илова менамояд, ки низоми шуравии ташкили ҳокимиятдорӣ, ҳатто, баъди ба даст овардани истиқлол ҳам то давраи муайян (солҳои 1991-1994) дар асли худ пойбарҷо буд ва танҳо тасвиби Конститутсияи даврони собҳибистиқлолӣ ба шикасти он заминаи ҳуқуқӣ бахшид (саҳ. 71).

Боби дуюми диссертатсия «**Низоми мақомоти сатҳи маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**» ном дошта, чор зербобро дар бар мегирад. Зербоби якуми боби дуюми диссертатсия «**Мафҳум ва таснифи мақомоти сатҳи маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон**» номгузорӣ шудааст. Дар зербоби мазкур муаллиф мафҳум ва таснифоти ин зинаи мақомоти давлатиро ба таҳқиқот фаро гирифта, қайд менамояд, ба механизми амалишавии ҳокимияти иҷроия ҳаҷми бештари дастгоҳи давлатӣ сафарбар шудааст. Ин шоҳаи ҳокимияти давлатӣ тавассути ин сохторҳо вазифа ва функцияҳои худро амалӣ менамояд, нақши худро мебозад, рисолати худро иҷро мекунад ва бо ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ҳамкориро ба роҳ мемонад, ки ин нишондиҳадаи таъиноти иҷтимоии давлат мебошад. Инчунин, илова

менамояд, ки аз иҷрои сифатноки функцияҳои давлат на танҳо устуворӣ ва дарозумрии он, балки қобилияти мутобиқ гардонидани худ ба шароитҳои тағйирёбандаи ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, воқуниши матлуб ба таҳдиду ситезаҳои дохилию хориҷӣ таҳти таъсири равандҳои ҷаҳонишавӣ вобаста мебошанд. Маҳз, бо ҳамин сабаб, тавсифи дуруст ва объективи аломату хусусиятҳои ҳомилони ҳокимияти иҷроия, тафриқаи илман асосноки онҳо аз дигар унсурҳои дастгоҳи давлатӣ аҳаммияти калони илмию амалӣ касб мекунад (саҳ. 73).

Аз ҷониби муаллиф дар зербоби мазкур мафҳуми муаллифи мақомоти давлатӣ пешниҳод шуда, мақсаднок ҳисобидааст, ки минбаъд он дар Қонуни ҶТ «Дар бораи хизмати давлатӣ» ворид карда шавад. Инчунин, муаллиф зимни таҳқиқот ба баёни дурусти истилоҳотии шакли ҳокимияти иҷроия тавачҷуҳ зоҳир намуда, илова менамояд, ки бо назардошти дар қисми 6 моддаи 69 Конститутсияи ҶТ истифода гаштани ибораи «мақомоти ҳокимияти иҷроия», мувофиқан истифодаи ибораи «мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия» барои ифодаи идораи маҳал асоснок мебошад. Инчунин, таърифи муаллифии мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроияро муаллиф омода ва пешниҳод намудааст, ки дар Қонуни конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» ворид карда шавад. Ҳамчунин, аз тарафи муаллифи диссертатсия ба тариқи асоснок таснифоти мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия роҳандозӣ гаштааст, ки аҳаммияти илмӣ-амалӣ дорад. Муаллиф зимни таҳқиқот дар шакли ташкилӣ-ҳуқуқии мақомоти маҳаллии идора норасоихоро ошкор намуда, бо омӯзиши ташкил ва фаъолияти мақомоти мазкур дар давлатҳои хориҷа пешниҳод намудааст, ки дар ҶТ бояд дар сатҳи қонунгузорӣ шакли ташкилию ҳуқуқии мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия мустаҳкам карда шаванд. Барои ифодаи он истилоҳи «Садорат» ва барои ифодаи роҳбар (сарвар)-и идораи маҳаллӣ бошад, номи «Садр» (Сардор) мувофиқи мақсад ҳисобидааст.

Зербоби дуюми боби дуюми диссертатсия ба **«Вазъи ҳуқуқии раиси вилоят, шаҳр, ноҳия»** бахшида шудааст. Дар ин зербанд муаллиф ба вазъи ҳуқуқии раиси вилоят, шаҳр, ноҳия тавачҷуҳ зоҳир намуда, илова менамояд ки раиси вилоят, шаҳр, ноҳия дар доираи ваколат ва салоҳияти дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ пешбинишуда ба амалӣ намудани ҳокимияти иҷроия дар маҳал нақши ҳалқунандаро дорост. Натиҷаи инкишофи вазъи иқтисодӣ-иҷтимоии маҳал, ки

нишондихандаи натиҷаи фаъолияти раис мебошад, маҳз, ба ин мансабдор алоқаманд ҳисобида мешавад. Муаллиф дарҷ менамояд, ки дар амалияи идорӣ баъзан вақт фарқияти вазъи ҳуқуқии раис ва иҷроқунандаи вазифаи раис мадди назар карда мешавад. Дар қонунгузории амалқунанда оид ба масъалаи мазкур меъёрҳои ҳуқуқии алоҳида бо мақсади тафриқа ба чашм намерасад. Аз ин хотир, баҳри дуруст ҳидоят намудани амалияи идорӣ ва пешгирӣ аз ҳолатҳои баромадан аз доираи ваколатҳои мансабӣ ба тавзеҳ ва танзими тафриқавии салоҳияти раис ва вазъи ҳуқуқии иҷроқунандаи вазифаи раис такя намуда, пешниҳод намудааст, ки он бо ворид намудани мушаххасот ба қонунгузорӣ муайян карда шавад. Муаллиф муайян намудааст, ки ҳолати тасдиқ намудани низомнома ва оинномаи ташкилоту муассиса ва корхонаҳо, ки дар ҳудуди муайян фаъолият мебаранд, ба танзими ҳуқуқӣ фаро гирифта нашудаанд. Ин санадҳоро бешубҳа зимни фаъолияти рӯзмарраи худ раис тасдиқ менамояд. Бинобар ин, пешниҳод намудааст, ки бо ворид намудани меъёри дахлдор дар Қонуни конституционии ҚТ «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» вобаста ба тасдиқи «низомнома» ва «оиннома»-и ташкилоту муассиса ва корхонаҳо, ки дар ҳудуди муайян фаъолият мебаранд, ин норасоӣ бартараф карда шавад. Муаллиф қайд менамояд, ки гарчанде, ки барои аз ҷониби раис ба вазифа таъин ва аз вазифа озод намудани роҳбарони сохторҳои маҳаллии мақомоти иҷроияи марказии ҳокимияти давлатӣ, ки аз ҳисоби бучети дахлдори маҳаллӣ маблағгузорӣ мешаванд, шароити ҳуқуқӣ муҳайё бошад, дар номгӯи салоҳиятҳои раис, ки дар моддаи 20 Қонуни конституционии ҚТ «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» мустаҳкам шудаанд, чунин меъёр ба назар намерасад. Дар натиҷа, пешниҳод намудааст, ки чунин меъёр дар моддаи номбаршудаи Қонуни конституционии ҚТ «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» ворид карда шавад (саҳ. 96-115).

Зербоби сеюми боби дуоми диссертатсия ба «Санадҳои ҳуқуқии мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» бахшида шудааст. Дар зербоби мазкур диссертант ба моҳият, таъинот, нақш ва хусусияти ин санадҳои ҳуқуқии мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия таваҷҷуҳ зоҳир намудааст. Дар рисола муаллиф қайд менамояд, ки субъектони идораи давлатӣ дар сатҳи маҳал ба нашри санадҳои ҳуқуқӣ ваколатдор мебошанд, ки он бо санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ танзим

ва муайян карда мешавад. Бо омӯзиши санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда муайян намудааст, ки дар сатҳи маҳаллии идораи давлатӣ вобаста ба нашри санадҳои ҳуқуқӣ танҳо нисбати раис муқаррарот мавҷуд мебошад. Аммо, нисбати дигар унсурҳои ин низом меъёри ҳуқуқӣ ба чашм намерасад. Бо назардошти танзими ҳуқуқии санадҳои ҳуқуқии ин субъектони идораи давлатӣ дар сатҳи маҳаллӣ пешниҳод намудааст, ки он дар сатҳи қонунгузорӣ мустаҳкам карда шавад (с. 113).

Зербоби чоруми боби дуюми диссертатсия ба «**Самтҳои тақмили ташкили сатҳи маҳаллии ҳокимияти иҷроия**» бахшида шудааст. Дар зербоби мазкур аз тарафи муаллиф масъалаҳо оид ба ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар ҶТ, тамоси мақомоти намояндагӣ ва иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, масъалаҳои ҳуқуқӣ оид ба ҳамкориҳои мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия бо мақомоти худидоракунии маҳаллӣ ва масоил оид ба интиқоли ваколат дар сатҳи идораи маҳаллӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Зимни омӯзиши масоили ҳамкориҳои мақомоти иҷроияи маҳаллӣ ва мақомоти намояндагии маҳаллӣ аз тарафи муаллиф вобаста ба татбиқи ваколатҳои маҷлиси вакилони халқ дар раванди изҳори нобоварӣ нисбати раис ва ё пешниҳоди номзадҳои раис ба мақомоти болоӣ ҳолати норасоии меъёрҳои қонунгузориро муайян намудааст. Дуруст аст, ки дар қонунгузорӣ механизми татбиқи ин ваколатҳо ҷой надорад, зеро раис дар ҳар ду раванд, на танҳо ба қарорҳо, протоколҳо ва санадҳои дигари Маҷлиси вакилони халқ имзо мегузорад, балки ба иҷлосияҳои он раисӣ мекунад. Аз ин рӯ, барои бартараф намудани ин норасоӣ ворид намудани қисми навро ба моддаи 13 Қонуни конституционӣ «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» пешниҳод намудааст, ки дар ин равандҳо ба маҷлис вакили синну солаш калонтарин роҳбарӣ намуда, ба санадҳои он имзо мегузорад (саҳ. 143). Тарҳи ҳамкориро дар сатҳи идораи маҳаллӣ муаллиф ҳамчун яке аз масъалаҳои муҳим арзёбӣ намуда, қайд менамояд, ки мутобиқи санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ татбиқи баъзе ваколатҳои худро дар асоси шартнома ва бо маблағгузориҳои ин ваколатҳо ба мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот вогузор менамояд. Аммо, қонунгузорӣ тарҳи интиқоли ваколатро муқаррар намуда, номгӯйи ин зайл ваколат ё худ доираи ваколатҳои истиноии мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумла, мақомоти маҳаллии иҷроияи ҳокимияти давлатиро мушаххас накардааст. Аз ин рӯ, номуайян аст, ки дар сатҳи маҳаллӣ кадоме номгӯйи ваколатҳо «истисноӣ»

мебошанд. Бинобар ин, пешниҳод намудааст, ки дар сатҳи қонунгузорӣ номгӯй ва доираи ваколатҳои истиноӣ муайян карда шавад (саҳ. 157).

Ҳамин тариқ, дар натиҷаи омӯзиши ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муаллиф як катор **хулосаҳои илмӣ** ва **тавсияҳои амалиро** манзур намудааст, ки онҳо аз мазмуну моҳияти вазифаҳои гузошташуда бармеоянд.

Дарҷаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод шудаанд. Таҳқиқоти диссертатсионии Раззоқзода Т.М. собит месозад, ки нахустин таҳқиқоти мукамал ва алоҳидаи диссертатсионӣ мебошад, ки ба масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳшида шудааст. Таҳқиқот ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии мавзӯи баррасишавандаро дарбар гирифта, аҳаммияти он барои илми ҳуқуқи маъмурӣ ва такмили масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳим арзёбӣ мегардад. Диссертант вазифаҳои барои таҳқиқот гузошташударо тавассути нуқтаҳои илмӣ ва амалии ба ҳимоя пешниҳоднамудааш пурра инъикос намуда, ҷиҳати расидан ба мақсадҳои гузошташуда диссертант аз адабиёти илмӣ, қонунгузории ватанӣ ва давлатҳои хориҷӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ, таҷрибаи фаъолияти амалии мақомоти идораи маҳаллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давлатҳои хориҷа, ҳамзамон аз сарчашмаҳои истифода намудааст, ки ҳамаи ин дар маҷмӯъ навгонии таҳқиқоти диссертатсиониро ташкил дода, барои расидан ба ҳадафҳои гузошташуда мусоидат намудаанд. Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодгардида фарогирӣ паҳлуҳои назарӣ ва амалии мавзӯи таҳқиқшаванда буда, вазифа ва мақсадҳои таҳқиқоти диссертатсиониро дар худ таҷассум менамоянд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот ба таҳлили воқеъбинона ва ҳаматарафаи пажӯҳиши назарӣ ва амалии марбут ба паҳлуҳои гуногуни масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳлили натиҷаҳо ва хулосаҳои дар илм пазируфташуда, мафҳумҳо, ақидаҳо ва тавсияҳои назарӣ амалии муаллиф, нуқтаҳои илмӣ таҳқиқот ва тавсияҳо, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузории миллӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ, таҳқиқи ҳолати кунунӣ, дурнамо ва

самтҳои тақмили масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳомилони он асос меёбанд.

Аҳамияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ. Таҳқиқоти диссертатсионии Раззоқзода Т.М. аҳамияти баланди илмӣ ва амалӣ дорад, зеро масъалаҳои дар он баррасигардида ва хулосаву тавсияҳои пешниҳодгардида барои тақмили қонунгузорӣ ва рушди илми ҳуқуқии маъмурии ватанӣ метавонанд мусоидат намоянд. Дар баробари ин, маводи таҳқиқоти диссертатсионӣ метавонад ҳамчун сарчашмаи илмӣ барои пажуҳишгарон ва муҳаққиқони соҳа баромад намояд. Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ имкон медиҳанд, ки масъалаҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дақиқ омӯхта шуда, дар рушди илми ҳуқуқии маъмури ва таълими он дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ саҳмгузор бошанд. Инчунин, натиҷаҳои рисолаҳо ҳамчун маводи илмӣ ва таълимӣ дар донишгоҳҳои олии касбӣ метавон ба роҳ монд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Доир ба мавзӯи диссертатсия ва моҳияти он диссертант 13 мақолаҳои илмӣ ба нашр расонидааст, аз ҷумла 4 адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 9 мақола дар нашрияҳои дигар нашр гардидаанд. Зикр намудан ба маврид аст, ки теъдоди маводди чопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, тахти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Дар интишорот натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқот ва тавсияҳои амалии муаллиф инъикоси худро ёфтаанд. Автореферат ва қорҳои илмие, ки дар мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ рӯйи чоп омадаанд, мазмуну моҳияти рисолаи илмиро ба таври зарурӣ инъикос менамоянд.

Масъалаҳои баҳснок дар таҳқиқот. Диссертатсияи Раззоқзода Т.М. дар баробари муваффақиятҳо, инчунин баъзе масъалаҳоро дар худ ҷой додааст, ки аз нигоҳи илмӣ баҳснок мебошанд ва онҳоро ба таври зерин нишон додан мумкин аст:

1. Дар зербоби сеюми боби якуми диссертатсия муаллиф асосҳои ҳуқуқии ташкили мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроияро ба таҳқиқот фаро гирифта, дарҷ менамояд, ки қабл аз тавсифи асосҳои ҳуқуқии ташкили тарҳи ҳокимияти иҷроия дар маҳал таваққуфи мухтасарро дар

таҳаввули қонунгузори Тоҷикистон нисбат ба сатҳи дахлдор муфид меҳисобем. Зеро нигоҳ ба таърих ва дар ин замина, таваҷҷуҳ ба таҷрибаи рушди такомули шаклҳои ташкилии идора ба дарки комили моҳияти тағйироте, ки дар низоми мақомоти иҷроия сурат доранд, имкон медиҳад (саҳ. 52).

Дар робита ба ин, давраҳои ташаккул ва рушди идораи маҳаллиро ба шакли ба худ хос асоснок дар зербоби мазкур ҷой додааст, ки мусбат арзёбӣ мегардад. Дар навбати худ рисола бошад ба масъалаҳои ташкилӣ-ҳуқуқии мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия бахшида шудааст. Аз ин хотир, мехостам диссертант оид ба алоқамандии давраҳои ташаккул ва рушди идораи маҳалли ва масъалаҳои ташкилӣ-ҳуқуқӣ фикру мулоҳизаҳои худро баён намуда бошад.

2. Муаллиф дар зербоби дуюми боби дуюм, ки ба вазъи ҳуқуқии раиси вилоят, шаҳр, ноҳия бахшида шудааст, дарҷ менамояд, ки ҳамон гурӯҳи роҳбарони сохторҳои маҳаллии мақомоти иҷроияи марказии ҳокимияти давлатӣ, ки онҳо аз ҳисоби бучети муайяни маҳалли дахлдор маблағгузорӣ карда мешаванд, тибқи шароити муҳайё намудани санадҳои ҳуқуқии амалкунанда аз тарафи раиси вилоят, шаҳр, ноҳия ба вазифа таъин ва озод карда мешаванд. Илова менамояд, ки вобаста ба мавзуи баррасӣ меъёри ҳуқуқии дахлдори ваколатдоркунанда нисбати раис дар моддаи 20-уми Қонуни конституционии ҶТ «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ», ки доираи салоҳияти раисро танзим менамояд, мушоҳида намешавад. Аз ин хотир, диссертант пешниҳод намудааст, ки бо мақсади танзми ҳуқуқии мавзуи мазкур дар моддаи 20-и Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» дар таҳрири нав банди иловагӣ ворид карда, барои аз тарафи раиси вилоят, шаҳр, ноҳия мутобиқи муқаррароти санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба вазифа таъин намудан ва аз вазифа озод намудани роҳбарони сохторҳои маҳаллии мақомоти иҷроияи марказии ҳокимияти давлатӣ меъёри ҳуқуқӣ мустаҳкам карда шавад (саҳ. 110-113).

Дар ин раванд, муаллиф аз истилоҳи мақомоти маҳаллии мақомоти иҷроияи марказии ҳокимияти давлатӣ истифода накарда, маҳз сохторҳои маҳаллии мақомоти иҷроияи марказии ҳокимияти давлатиро истифода намудааст. Яъне, зимни тавсиф на ҳамчун мақомот, балки ҳамчун сохтор мавриди истифода қарор додааст. Оид ба масъалаи мазкур мехостем андешаи диссертантро шунида бошем.

3. Диссертант дар зербоби сеюми боби дуюми рисола санадҳои ҳуқуқии мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроияро ба таҳқиқот фаро дода, мавзуи мазкурро ҳам аз нигоҳи илмӣ ва ҳам амалӣ мавриди омӯзиш қарор додааст. Аз ҷумла, диссертант қайд менамояд, ки омӯзиш ва таҳлил собит намуд, ки бо омӯзиши низомномаи гурӯҳи муайяни мақомоти марказии ҳокимияти иҷроия дар низомномаҳои онҳо вобаста ба шакли санадҳои ҳуқуқии сохторҳои ин мақомот дар маҳал меъёрҳои ҳуқуқӣ мавҷуд намебошад. Зеро, ки мақомоти маҳаллии ҳокимияти иҷроия бо мақсади ҳалли масъалаҳои ҷорӣ санадҳои ҳуқуқиро ба тасвиб мерасонанд. Дар натиҷа, пешниҳод намудааст, ки дар сатҳи қонунгузорӣ санадҳои ҳуқуқии субъектони идораи давлатӣ дар сатҳи маҳал мустаҳкам карда шаванд (саҳ. 114).

Дар низомномаҳои мақомоти марказии ҳокимияти иҷроия оид ба санадҳои ҳуқуқии мақомоти мазкур меъёрҳои ҳуқуқӣ мустаҳкам карда шудааст, ки аз тарафи роҳбарони ин мақомот ба тасвиб расонида мешавад. Вобаста ба ҳамин мавқеи диссертантро шунидан мехостем, ки дақиқтар нуқтаи назари худро шарҳ диҳад.

Мулоҳизаҳои, ки қайд гардиданд, дар умум, ҳангоми баҳодиҳии мусбати таҳқиқоти диссертатсионӣ нақши муайянкунандаро намебозанд ва танҳо шаҳодати он мебошанд, ки масъалаҳои баррасишаванда баъзан баҳснок буда, муаллиф дар ҳалли баъзе масъалаҳо дар натиҷаи омӯзиши сарчашмаҳои ҳуқуқӣ, адабиёти соҳавӣ ва баҳодиҳии ақидаҳои олимони гуногун нуқтаи назари муаллифӣ худро пешниҳод намудааст, ки ин хоси гузаронидани чунин таҳқиқоти илмӣ мебошад. Мазмунӣ диссертатсия аз кофӣ будани пуррагии баёни мазмун ва навгонии илмӣ доштани он шаҳодат медиҳад. Муаллиф аз натиҷагирӣ хулосаҳои худро баён намудааст, ки онҳо метавонанд барои илми ҳуқуқи маъмурӣ саҳми сазовори худро гузоранд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Раззоқзода Т.М. ба талаботи банди 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи навгонии илмӣ диссертатсионӣ, нуқтаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва

маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ саҳми шахсии муаллифро тасдиқ менамоянд. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Хулоса, рисолаи диссертатсионии Раззоқзода Т.М. ба талаботҳои оид ба корҳои диссертатсионӣ дар мавриди дарёфти дараҷаи илмии номзади илм мувофиқ буда, муаллифи он сазовори ноил гардидан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.14. – Ҳуқуқи маъмурӣ; ҳуқуқи муҳофизати маъмурӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:

муовини сардори шуъбаи адъюнктураи
Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон,
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
майори милитсия

Шарифзода П.Р.

Имзои П.Р. Шарифзодаро тасдиқ мекунам:

муовини сардори шуъбаи кадрҳои Академияи
ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон,
подполковники милитсия

Камолӣ З.Б.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, 734024, кучаи Мاستонгулов 3. Телефон: +992 918-87-79-79, Факс: (+992 - 37) 226-60-43, E-mail: Sharifzoda.parvin@mail.ru

« 01 » 05 2024 с.